

รูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร*

AREA MANAGEMENT MODELS TO PROMOTE HISTORICAL TOURISM ACTIVITIES AT WAT PRAYURAWONGSAWAS WORAWIHAN, BANGKOK

พระครูสิริสารบัณฑิต (สุกรี คำคำ)^{1*}, พระมหาบุญเลิศ ช้วยธานี¹, พระเทพพรเมธี (ประสิทธิ์ อินทร์กรุงเก่า)²

Pharkru Sirisarapundit (Sukri Damkham)^{1*}, Phramaha Boonlert Chuaythanee¹, Phratheppavaresmethi (Prasit Inkrungkea)²

¹คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี นครปฐม ประเทศไทย

¹Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Nakhon Pathom, Thailand

²คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยุธยา ประเทศไทย

²Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: damkhamsukri@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจสาระและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร 2) ออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยววัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร และ 3) รูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากตำรา หนังสือ และเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งด้านบุคคลและโบราณสถานและวัตถุของวัดประยุรวงศาวาส เน้นด้านประวัติศาสตร์วิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดประยุรวงศาวาสเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม มีสถานที่สำคัญ ได้แก่ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหารพระพุทธรูป และเขมอซึ่งสะท้อนถึงการผสมผสานทางศิลปะไทยและจีน 2) การออกแบบวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพและประวัติศาสตร์ผ่านองค์ประกอบที่โดดเด่น ได้แก่ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ เป็นพระเจดีย์องค์ใหญ่ทรงกลม สันฐานรูปโอคว่ำ สูง 60.525 เมตร ฐานล่างส่วนนอกวัดโดยรอบได้ 162 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 50 เมตร มีช่องคูหาเรียงรายล้อมรอบชั้นล่างพระเจดีย์องค์ใหญ่ 45 คูหา ชั้นบนถัดจากช่องคูหาขึ้นไปมีพระเจดีย์เล็ก 18 องค์ เรียงรายพระเจดีย์องค์ใหญ่ แสดงถึงการเชื่อมโยงการก่อสร้างในยุคนั้น และ 3) รูปแบบการจัดการพื้นที่ของวัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร เน้นการบูรณะและอนุรักษ์โบราณสถานสำคัญ เพื่อรักษาความงดงามและความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภายในวัดถูกออกแบบให้ผู้เยี่ยมชมได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านป้ายข้อมูลและแผนที่ที่ชัดเจน การบรรยายประวัติศาสตร์และเทศกาลเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ

คำสำคัญ: การจัดการพื้นที่, กิจกรรมท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์, วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

Abstract

This research aims to: 1) Explore the essence and components of historical elements of the area to enhance tourism at Wat Prayurawongsawas Worawihan, 2) Design the relationship

between the physical and historical stories of the area for Wat Prayurawongsawas Worawihan tourism, and 3) Manage the area to promote historical tourism activities of at Wat Prayurawongsawas Worawihan. This qualitative research drawn from textbooks, books, and historical documents and examines both the people and ancient sites and ancient sites and artifacts associated with Wat Prayurawongsawas, with an emphasis on its historical significance. The research findings indicate that 1) Wat Prayurawongsawas is a temple of historical and cultural significance. Important Key features include the Phra Borommathat Mahachedi, the Ubosot, the Phra Wihan Phra Phuttha Nak, and Khao Mo, which reflect a blend of Thai and Chinese art. 2) The design of Wat Prayurawongsawas Worawihan embodies the connection between the physical structure and historical narrative through its prominent features, including the Phra Borommathat Mahachedi, a large round chedi with an inverted bell shape, standing 60.525 meters tall, with a circumference of 162 meters and a diameter of 50 meters. The lower level of the main chedi features 45 surrounding niches, and the upper level holds 18 smaller chedis encircling the main chedi, showcasing the architectural style of that period. and 3) The management of the area of Wat Prayurawongsawas Worawihan emphasizes the restoration and conservation of significant historical sites, such as the Phra Borommathat Mahachedi and Ubosot, to ensure their beauty and safety for tourists. The development of tourist routes within the temple aims to educate Visitors about the history through clear information signs and maps, as well as descriptions of historical events and festivals to enhance visitor interest.

Keywords: Area Management, Tourism Activities, Historical Tourism, Wat Prayurawongsawas Worawihan Bangkok

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูงมีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงานและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่งรวมถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ สามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็ว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

วัดประยุรวงศาวาส ชาวบ้านมักนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วัดริ้วเหล็ก เพราะมีริ้วเหล็กล้อมเป็นกำแพงตอนหน้าพระอุโบสถ พระวิหารและศาลาการเปรียญด้านเหนือ ริ้วเหล็กมีความสูง 3 ศอกเศษ ทำเป็นรูปอาวูธโบราณ คือ หอกดาบและขวาน มีลักษณะเป็นกำแพงและ ซุ้มประตูเล็ก ๆ เป็นตอน ๆ วัดจากมุมวิหารคด ข้างพระอุโบสถไปจรดกำแพงประตูวัดด้านตะวันออกยาว 148 เมตร ล้อมบริเวณภูเขาจำลองอีก 2 ด้าน ด้านตะวันตกยาว 48 เมตร ด้านใต้ยาว 43 เมตร ล้อมเป็นกำแพงหน้าวัด แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น พระบรมธาตุมหาเจดีย์ เป็นเจดีย์สีขาวใช้เทคนิคการสร้างแบบอยุธยาโดยมีการสร้างเสาแกนกลาง เพื่อเป็นหลักในการก่อสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ และต่อมาองค์การยูเนสโกได้มอบรางวัลดีเด่นจากการประกวดโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2556 (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557)

สถานที่ประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งในวัด คือ พิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนโกสินทร์ หรือ พิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนโกสินทร์ เป็นอาคารปูนทรงยุโรปที่จัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ โดยเฉพาะพระพุทธรูปและพระเครื่องต่าง ๆ ที่พบจากกรุพระบรมธาตุมหาเจดีย์ อนุสาวรีย์ปิ่นสามกระบองที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงผู้เสียชีวิตเหตุการณ์ปิ่นใหญ่ ที่นำมาทำไฟพะเนียงแตกเมื่อครั้งฉลองสมโภชปี พ.ศ. 2395 พระมณฑปทรงโกธิก ประดิษฐานหลวงพ่อบ้างซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะแบบอินเดีย ศาลาสวดพัทธวิไลพรหม (ศาลาฝรั่ง) สร้างเป็นรูปแบบตะวันตกเสาคานแบบดอริก ประดับลายแบบเรอเนซองส์ ในส่วนความสัมพันธ์ของชุมชน แหล่งนี้ยังมีชุมชนชาวคริสต์ และชาวอิสลาม รวมอยู่ด้วย ทำให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศูนย์กลางความหลากหลายของชุมชน เรียกว่า ชุมชนกะตึ๋น ที่มีทั้งชาวพุทธ คริสต์และอิสลาม หรือเรียกว่าเป็นย่าน 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ พุทธ คริสต์ อิสลาม คือ มีวัด โบสถ์มัสยิด และศาลเจ้า (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557) แหล่งท่องเที่ยวที่บ่งบอกด้านสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักท่องเที่ยว

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาถึงสภาพปัจจุบันของการดำเนินงาน รวมถึงปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อจะได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์ เพื่อสำรวจสารัตถะและองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยูรวงศาวาส วรวิหาร เพื่อการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยูรวงศาวาส วรวิหาร ให้มีศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวได้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววัดประยูรวงศาวาส วรวิหาร ที่มีรูปแบบผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสารัตถะและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยววัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อรูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษา ส่วนของภาคทฤษฎี ศึกษาค้นคว้าข้อมูลหนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องและเว็บไซต์ เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ (ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัย) ได้ดำเนินการเขียนบรรยายสิ่งที่ค้นพบอย่างละเอียดและชัดเจน โดยจะไม่มีเมื่อนำทฤษฎีไปควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งยกตัวอย่างคำพูดประกอบคำหลักสำคัญที่ได้ เพื่อแสดงความชัดเจนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และนำข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า สารัตถะและองค์ประกอบประวัติความเป็นมาและพัฒนารูปแบบของวัดประยูรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร วัดประยูรวงศาวาส เป็นวัดสำคัญที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีประวัติศาสตร์และพัฒนารูปแบบที่น่าสนใจที่สะท้อนถึงการพัฒนาของกรุงเทพฯ และสังคมไทยในอดีต

วัดประยุรวงศาวาส ถูกสร้างโดยสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ วัดถูกประสงค์การสร้างวัดนี้เกิดขึ้นจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นการทำบุญเพื่อประโยชน์สุขของครอบครัวและชุมชนการก่อสร้างและสถาปัตยกรรม ลักษณะสถาปัตยกรรม วัดนี้มีการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างศิลปะไทยและศิลปะจีน โดยเฉพาะ “พระบรมธาตุมหาเจดีย์” ที่มีลักษณะเด่นด้วยการสร้างเป็นพระเจดีย์องค์ใหญ่และล้อมรอบด้วยเจดีย์ขนาดเล็ก จำนวน 18 องค์ สร้างจากหินและปูนปั้น การบูรณะและการพัฒนา วัดได้รับการบูรณะหลายครั้ง โดยมีการเพิ่มเติมและปรับปรุงโครงสร้างบางส่วนให้คงทนแข็งแรงตามสภาพอายุการใช้งาน เช่น การบูรณะพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ทรุดโทรมตามกาลเวลา บทบาททางศาสนาและวัฒนธรรม การเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวไทยและชาวจีนในพื้นที่ การประกอบศาสนพิธีและเทศกาลต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญของชีวิตประจำวันของชุมชน

การออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาส มีการออกแบบที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพของวัด กับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร ในหลายด้าน โดยองค์ประกอบหลักที่สะท้อนความสัมพันธ์นี้ ได้แก่ พระบรมธาตุมหาเจดีย์เป็น เจดีย์ขนาดใหญ่ที่เป็นจุดเด่นของวัด สร้างขึ้นด้วยศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงและอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ในยุคนั้น เจดีย์นี้ยังสะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาที่เป็นศูนย์กลางของชีวิตผู้คนในสมัยนั้น พระอุโบสถเป็นอาคารที่ใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา มีการผสมผสานระหว่างศิลปะแบบไทยและจีน ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนความเชื่อระหว่างคนไทยกับชาวจีน ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครในช่วงเวลานั้น

รูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาส มีการออกแบบและวางแผนที่มุ่งเน้นให้ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าถึงและสัมผัสกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของสถานที่ได้อย่างเต็มที่ โดยมีการจัดการ ดังนี้ การบูรณะและอนุรักษ์โบราณสถาน วัดประยุรวงศาวาสได้รับการบูรณะและอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพระบรมธาตุมหาเจดีย์และพระอุโบสถ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การบูรณะเหล่านี้ไม่เพียงแต่รักษาความสวยงามทางสถาปัตยกรรม แต่ยังทำให้สถานที่ที่มีความมั่นคงและปลอดภัยสำหรับการเยี่ยมชม การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภายในวัด การจัดทำเส้นทางเดินชมวัดที่ชัดเจน พร้อมป้ายข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในจุดสำคัญต่าง ๆ มีการจัดทำแผนที่และข้อมูลเกี่ยวกับวัดเพื่อให้ผู้เยี่ยมชมสามารถเดินทางได้สะดวกและได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

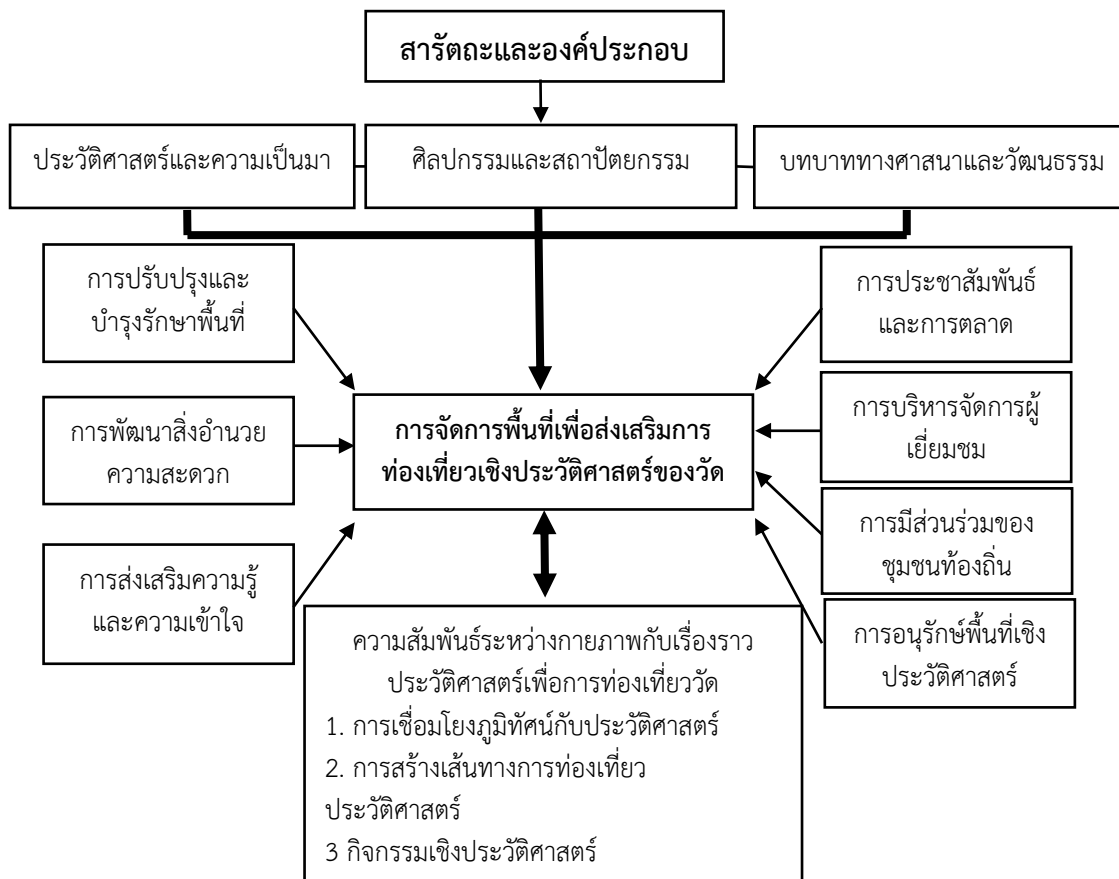
สาระัตถะและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาสวิหาร ด้านศิลปะและวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ศิลปะและสถาปัตยกรรมภายในวัดเป็นตัวแทนของศิลปกรรมยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีการผสมผสานระหว่างศิลปะไทยและจีน โดยมีการประดับตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นแบบจีนและงานไม้แกะสลักที่ละเอียดอ่อน และประเพณีและศาสนกิจ วัดประยุรวงศาวาสวิหารยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีทางศาสนาที่สำคัญ เช่น การทำบุญ การสวดมนต์ และการปฏิบัติธรรม ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การจัดการเรื่องราว การจัดการกิจกรรม การจัดการสื่อสาร และการจัดการผลกระทบอย่างสร้างสรรค์ และการจัดการกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของวัด ดังตัวอย่างของ เขมิกาศิรพงษ์ ที่สรุปว่า ปัจจุบันประเทศไทยถูกจัดอันดับให้เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะสร้างเงินรายได้มหาศาลแต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนท้องถิ่น

อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก เกิดการโยกย้ายถิ่นฐาน เปลี่ยนแปลงอาชีพและการทำมาหากิน ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมแปรเปลี่ยนไปตามพฤติกรรมของชนบทที่ท่องเที่ยว จากการที่ผู้ประกอบการที่เข้าสู่พื้นที่ ภาพชุมชนพื้นที่ที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมเลือนรางและจางหายไป นักวิชาการและนักวิจัยจากหลากหลายสาขาได้ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ และได้นำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมด้วยกลไกหลายประการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (เขมิกา อธิพงษ์, 2563) ดังตัวอย่างของ จักรพันธ์ พรหมฉาย ที่สรุปว่า การออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยววัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร การจัดแสดงประวัติศาสตร์ผ่านสื่อสารสนเทศ โดยมีการจัดนิทรรศการถาวรที่เล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของวัดและพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงการจัดนิทรรศการชั่วคราวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ และมีการใช้สื่อมัลติมีเดีย เช่น วิดีโอ แอนิเมชัน และเทคโนโลยี AR/VR เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมสามารถเห็นภาพจำลองเหตุการณ์ในอดีต หรือสามารถสำรวจวัดในยุคสมัยต่าง ๆ ผ่านทางเทคโนโลยี ที่สรุปว่า ชุมชนชายทะเล คลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านคุณค่าที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ วิชาการ และสังคม โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ อาชีพ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณี โดยนักท่องเที่ยวเลือกสถานที่ท่องเที่ยวจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ให้ตนเองได้ สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านอาชีพ โดยมีเจ้าของภูมิปัญญาเป็นผู้ถ่ายทอดและฝึกสอนให้ในแหล่งท่องเที่ยว และแนวทางในการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกและหน่วยงานเครือข่าย การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน แบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชน (จักรพันธ์ พรหมฉาย, 2567) ดังตัวอย่างของ ลลิตา พิมรัตน์ ที่สรุปว่า การฟัง คือ การรับข้อมูลจากผู้อื่นด้วยการฟังและเข้าใจความหมายตรงกัน ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง การพูด คือ การพูดที่ประสบผลสำเร็จในการสื่อสารนั้นต้องมีความชัดเจนในการออกเสียง ไม่คลุมเครือ และมีความเหมาะสมตามสถานการณ์ การอ่าน คือ การรับข้อมูล ทางสายตาด้วยการแปลความหมายของสระพยัญชนะ สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นความหมาย การเขียน คือ การถ่ายทอดความคิดเป็นตัวอักษรเพื่อสื่อความหมายเพื่อให้บุคคลอื่นได้อ่าน ได้ศึกษาและเพื่อรักษาความรู้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจของประเทศไทย ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น เจดีย์พระศรีสุริโยทัย วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร เป็นต้น (ลลิตา พิมรัตน์, 2564) ดังตัวอย่างของ พรรณพร จันทรฉาย และอนามัย ดำเนตร ที่สรุปว่า การมูเตลูเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธา โดยเกิดขึ้นในช่วงหลังโดยเชื่อว่าหากไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไปมูเตลูแล้วจะได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ ในขณะที่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เกิดขึ้นควบคู่กับความเป็นมาของชาติไทยเนื่องจากชาติไทยมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ด้านกลยุทธ์การตลาดมูลค่าการตลาดธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับการมูเตลูถือว่าทำรายได้อย่างมาก และรวดเร็ว แต่ข้อเสีย คือ เมื่อหมดความเชื่อหรือความศรัทธาในสิ่งนั้น ความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคก็จะลดลงในทันที แต่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางไปเพื่อศึกษาหาความรู้ เยี่ยมชมความงามของสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม ลักษณะมูลค่าทางการตลาดในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อาจจะไม่มากแต่การท่องเที่ยวรูปแบบนี้มีความยั่งยืนมากกว่า (พรรณพร จันทรฉาย และอนามัย ดำเนตร, 2567) ดังตัวอย่างของ พัชรินทร์ สมบูรณ์ และภัครดา เกิดประทุม ที่สรุปว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อยุธยา เมืองมรดกโลก ประกอบด้วยประเด็นการพัฒนาหลัก 7 ประการ ได้แก่ 1) การให้บริการของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 2) การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว 3) สถานที่ท่องเที่ยว 4) สิ่งอำนวยความสะดวก 5) การบริหารจัดการ 6) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว และ 7) ที่พัก โดยมีแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ การให้ข้อมูลข่าวสาร การปรึกษาหารือ การเข้ามามีบทบาท ความร่วมมือ และการเสริมอำนาจประชาชน (พัชรินทร์ สมบูรณ์ และภัครดา เกิดประทุม, 2567)

รูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร การอนุรักษ์และปรับปรุงสถานที่ บำรุงรักษาโบราณสถาน ทำการซ่อมแซมและบำรุงรักษาโบราณสถานภายในวัด ให้คงความสมบูรณ์และคงเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง จุดนั่งพัก ร้านอาหารและเครื่องดื่มที่ใกล้เคียง และจัดพื้นที่ สำหรับข้อมูลประวัติศาสตร์ของวัด ดังตัวอย่างของ ธนวรรษ ดอกจันทร์ และคณะ ที่สรุปว่า พื้นที่พระตำหนักคำหยาด มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่โดดเด่น ได้แก่ โบราณสถานพระตำหนักคำหยาด และวัดของชุมชน ที่มีประวัติ ความเป็นมาที่น่าสนใจและสถาปัตยกรรม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว ในตำบลคำหยาดได้ แต่ยังขาดการบริหารจัดการทั้งในด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากรบุคคล การประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการสืบสานเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การบูรณะ และการดูแลจัดการ บริเวณพื้นที่โดยรอบให้เกิดประโยชน์อย่างทั่วถึง อีกทั้งได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนบน พื้นฐานของกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมจากการ สนับสนุนในทุกภาคส่วน (ธนวรรษ ดอกจันทร์ และคณะ, 2567) ดังตัวอย่างของ ศุภลักษณ์ ฉินตระกูล และคณะ ที่สรุปว่า นักท่องเที่ยวมีระดับความคิดเห็น ต่อการพัฒนากลยุทธ์การตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.24 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านช่องทางให้บริการ ณ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์มีความคิดเห็นในลำดับสูงสุด เฉลี่ย 4.38 และความคิดเห็นที่มีต่อมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เฉลี่ย 4.25 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คุณภาพ การยอมรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มีความคิดเห็นในลำดับสูงสุด เฉลี่ย 4.29 โดยความสัมพันธ์ การพัฒนา กลยุทธ์การตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีระดับความสัมพันธ์ในระดับสูง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กับการพัฒนามาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยมีค่า r เท่ากับ 0.950 มีค่า Sig เท่ากับ 0.00 ซึ่งมีค่า Sig < 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนากลยุทธ์การตลาดด้านการ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มีมาตรฐานคุณภาพ (ศุภลักษณ์ ฉินตระกูล และคณะ, 2565) ดังตัวอย่างของ นฤมล ญาณสมบัติ และเมธารัตน์ จันทะนี ที่สรุปว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์การเสด็จประพาสต้นนครน้อย ได้แก่ ด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ โดยแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์การเสด็จประพาสต้นนครน้อย อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทางจัดการ 5 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากร 2) ด้านการมีส่วนร่วมของ ผู้มีส่วนได้เสีย 3) ด้านลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว 4) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ และ 5) ด้านผลกระทบที่เกิด จากการท่องเที่ยว โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนเพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว โดยออกแบบเส้นทาง ท่องเที่ยว (นฤมล ญาณสมบัติ และเมธารัตน์ จันทะนี, 2566) และดังตัวอย่างของ อภิญา ปาละวงค์ และไกล่รุ่ง พรอนันต์ ที่สรุปว่า การจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้าน ต้นน้ำ การจัดการโซ่อุปทานการ ท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้าน กลางน้ำ และการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ (อภิญา ปาละวงค์ และไกล่รุ่ง พรอนันต์, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถแสดงได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาสุวรรณวิหาร

การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาสุวรรณวิหาร ต้องอาศัยองค์ความรู้จากประวัติศาสตร์และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปะและวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ด้านการจัดการการท่องเที่ยว การวางแผนและการจัดการ ความเข้าใจในเรื่อง การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ยั่งยืน ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู การอนุรักษ์โบราณสถาน ความรู้ในการบูรณะและอนุรักษ์โบราณสถาน โดยใช้เทคนิคและวัสดุที่สอดคล้องกับต้นฉบับ เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ของสถานที่ และการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม การใช้สื่อดิจิทัล การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์

การออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพของพื้นที่กับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สำหรับการท่องเที่ยว เช่น การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว โดยเส้นทางเดินประวัติศาสตร์ การออกแบบพื้นที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ โดยจุดพักผ่อนเชิงประวัติศาสตร์ การจัดแสดงประวัติศาสตร์ผ่านสื่อสารสนเทศ โดยมีการจัดนิทรรศการถาวรและชั่วคราว การเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับประวัติศาสตร์ โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ส่งเสริมกิจกรรมที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การสร้างบรรยากาศและประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ โดยการออกแบบสวนและภูมิทัศน์ จัดสวนและภูมิทัศน์ภายในวัดให้สะท้อนถึงบรรยากาศในยุคสมัยต่าง ๆ

การจัดการพื้นที่วัดประยุรวงศาสุวรรณวิหารให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ยั่งยืน เช่น การอนุรักษ์และปรับปรุงสถานที่ บำรุงรักษาโบราณสถาน ทำการซ่อมแซมและบำรุงรักษาโบราณสถานภายในวัดให้คงความสมบูรณ์ และคงเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ

นักท่องเที่ยว การส่งเสริมการเรียนรู้และวัฒนธรรม จัดนิทรรศการและกิจกรรม จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดและการบูรณะศิลปะ การสร้างประสบการณ์ที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบเชิงประสบการณ์ พัฒนากิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม การตลาดและการประชาสัมพันธ์ โดยการสร้างแบรนด์ และส่งเสริมการตลาด สร้างแบรนด์ของวัดให้มีเอกลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ทำการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ของวัด และจัดเทศกาลและงานกิจกรรมพิเศษ จัดเทศกาลหรือกิจกรรมพิเศษที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว การจัดการชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น ประสานงานกับชุมชนเพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการท้องถิ่น และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม: ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการลดการใช้พลาสติก การจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า วัดประยุรวงศาวาสเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม สถานที่สำคัญของวัด ได้แก่ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหารพระพุทธรูป และเขมอ ซึ่งสะท้อนถึงการผสมผสานทางศิลปะไทยและจีน โดยการออกแบบวัดประยุรวงศาวาสวิหารสะท้อนความสัมพันธ์ ระหว่างกายภาพและประวัติศาสตร์ผ่านองค์ประกอบที่โดดเด่น ได้แก่ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ เป็นพระเจดีย์องค์ใหญ่ทรงกลม สันฐานรูปโอคว่ำ โดยการจัดการพื้นที่ของวัดประยุรวงศาวาสวิหาร เน้นการบูรณะและอนุรักษ์โบราณสถานสำคัญ พระบรมธาตุมหาเจดีย์และพระอุโบสถ เพื่อรักษาความงามและความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภายในวัดถูกออกแบบให้ผู้เยี่ยมชมได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านป้ายข้อมูลและแผนที่ที่ชัดเจน การบรรยายประวัติศาสตร์และเทศกาลเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) รัฐบาลหรือกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา 2) องค์กรชุมชน ควรสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม 3) สร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมและการบริการนักท่องเที่ยว และ 4) ความร่วมมือกับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการจัดโปรแกรมการศึกษาและทัศนศึกษา ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รวบรวมสาระสำคัญของวัดประยุรวงศาวาสทั้งกายภาพและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของวัด ขยายผลให้วัดต่าง ๆ จัดทำรวบรวมและสืบค้น นำไปสู่การบันทึกคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของวัดนั้น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). คู่มือการตรวจประเมินเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 - 2560. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- เขมิกา อีรพงษ์. (2563). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการออกแบบประสบการณ์. วารสารศิลปกรรมสาร, 13(1), 1-15.
- จักรพันธ์ พรหมฉลุย. (2567). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 7(2), 100-114.

- ธนวรรษ ดอกจันทร์ และคณะ. (2567). ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวพระตำหนักคำหยาดสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 19(68), 11-18.
- นฤมล ญาณสมบัติ และเมธรัตน์ จันตะนี. (2566). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา: 117 ปี ประพาสต้นนครน้อยของพระพุทธเจ้าหลวง. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 12(5), 205-219.
- พรรณปพร จันทรฉาย และอนามัย ดำเนตร. (2567). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์กับการมูเตลูในประเทศไทย. วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, 10(2), 117-185.
- พัชรินทร์ สมบูรณ์ และภัครดา เกิดประทุม. (2567). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อยุธยา เมืองมรดกโลก. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8(3), 1507-1522.
- ลลิตา พิมรัตน์. (2564). ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 6(3), 899-910.
- ศุภลักษณ์ ฉินตระกูล และคณะ. (2565). การพัฒนากิจกรรมการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 11(2), 242-254.
- อภิญา ปาละวงศ์ และไกรสรณ์ พรอนันต์. (2566). การจัดการโซ่อุปทานสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บริเวณรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรมและวิศวกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 5(1), 102-144.